

Proposta metodològica per a l'estudi de la ceràmica prehistòrica

M. Pilar Prieto-Martínez

[...] els animals es divideixen en a) pertanyents a l'Emperador, b) embalsamats, c) ensinistrats, d) garrins, e) sirenes, f) fabulosos, g) gossos salvatges, h) inclosos en aquesta classificació, i) que s'agiten com bojos, j) innumerables, k) dibuixats amb un pinzell finíssim de pèl de camell, l) etcètera, m) que acaben de trencar el gerro, n) que de lluny semblen mosques (J. L. BORGES. *Inquisiciones*, 1976).

Amb l'astorament d'aquesta taxonomia, el que es veu a primer cop d'ull, el que per mitjà de l'apòleg, se'ns mostra com a encant exòtic d'un altre pensament és el límit del nostre: la impossibilitat de pensar això (M. FOUCAULT. *Las palabras y las cosas*, 1988)

La metodologia per a l'estudi de la ceràmica prehistòrica que presentarem té els orígens en la investigació sobre ceràmica de contextos campaniformes desenvolupada a final dels anys noranta del segle passat a Galícia (PRIETO, 1999a), i sorgeix en un context teòric concret, l'arqueologia del paisatge, que entén que el factor espai és una eina en la construcció social. Des d'aquesta perspectiva, calia estudiar la ceràmica de forma coherent amb els següents plantejaments: si la ceràmica és una entitat formal i material, és coherent estudiar-la com a entitat espacial, i per tant, contribueix a construir els espais socials. En tant que l'espai és l'objecte d'estudi de l'arqueologia del paisatge, la ceràmica i la cultura material moble contribueixen a caracteritzar-lo i a dotar-lo d'un sentit que, altrament, seria totalment absent. Per tant, era necessari anar més enllà dels límits que el mètode tipològic imposava, era urgent poder estudiar les societats prehistòriques a partir d'un element de cultura material (en el nostre cas la ceràmica perquè és el tipus de vestigi més freqüent), però més enllà d'aquest element, assumint les limitacions que impliquen els estudis arqueològics en general per a l'estudi del passat.

La Tipologia és el mètode de classificació per antonomàsia de la nostra disciplina. La seva

finalitat original, en un enfocament historico-cultural, era ordenar apriorísticament els objectes en un ordre genealògic, raó per la qual la cronotipologia es convertia en un mitjà i un objectiu. Les perspectives funcionalistes, tot i que incorporaren importants innovacions a la disciplina en un nivell metodològic, no qüestionaren aquest sistema de classificació. Dins d'aquesta perspectiva sorgeix la idea innovadora de *chaîne opératoire* (originària de LÉROI-GOURHAM, 1965): ara és més interessant conèixer el procés de fabricació d'un objecte, però el producte final continuava corresponent a un tipus. Des de les arqueologies postprocessuals, sens dubte la que ha tingut més èxit ha estat l'Arqueologia Contextual, amb una definició de context sense precedents que incorporava des d'allò material fins a allò simbòlic (HODDER, 1988), però aquest Gran Salt Endavant teòric va xocar frontalment amb la falta d'idees a nivell metodològic: les interpretacions postprocessualistes s'invaliden perquè utilitzen la tipologia com sempre, just en un moment en què la mateixa tipologia assumeix la seva falta d'operativitat.

Conscients que no existeix una metodologia infal·libre, la nostra perspectiva sorgeix per la necessitat de crear noves formes de classificar els materials i com una reacció a la forma de con-

cebre l'objecte en arqueologia com a simple artefacte o producte, complementària a la reacció contra la forma de concebre l'espai en arqueologia. En aquest sentit, l'arqueologia del paisatge planteja un canvi en la forma de concebre l'espai com a paisatge, que ha d'estar integrat per tots aquells elements del registre arqueològic que poden ajudar a reconstruir-lo al llarg del temps en totes les esferes possibles, econòmica, ambiental, social, simbòlica (CRIADO, 1993): hi ha d'haver una *interrelació-entre-cultura-societat-espai*.

Per tant, si existeix una correspondència estructural entre les estratègies d'apropiació de l'espai i el patró de racionalitat d'una formació social (com s'ha demostrat en altres disciplines com l'antropologia desenvolupada per LÉVI-STRAUSS, 1987: 237 i s), l'estudi de la cultura material ens permetrà contribuir a definir aquestes estratègies. I la millor manera de fer-ho, a través del nostre objecte d'estudi, és caracteritzant l'*estil ceràmic*. De forma molt general entenem que l'estil és «un dels mecanismes del discurs de poder tal com es reflecteix en els productes formals de la societat, això és, l'estil seria la formalització externa del poder, entenen poder en sentit foucaultà» (PRIETO, 1999b: 75) seguint la idea de *voluntat de saber -poder* de Foucault (1984).

L'objectiu global de la nostra investigació és definir les estratègies materials que permeten observar els processos de diferenciació social, per poder conèixer com es produeixen i desenvolupen en la Prehistòria Recent, amb especial preocupació en el Bronze Inicial, context en el qual es desenvolupa la ceràmica campaniforme. Per tant, caracteritzar els estils ceràmics de qual-sevol formació sociocultural ha de ser el pas previ per conèixer aquests processos.

Per interpretar les societats prehistòriques, calia prendre com a referència un model sociològic. En el nostre cas, el que està més d'acord amb els nostres plantejaments és el proposat per Clastres (1981), que caracteritza les línies de força de les societats primitives i de les societats estatals, dues formacions socials i dos patrons de racionalitat totalment oposats. Les primeres es defineixen per la homogeneïtat interna del cos social i per la diversitat externa entre comunitats, mentre que les segones són l'extrem radicalment oposat, ja que presenten una forta divisió-separació-diversitat interna del cos social

mentre que en un nivell supralocal-extern presenten homogeneïtat.

Les formacions socials prehistòriques a Europa occidental són just al mig. Es localitzen just a partir del moment en què la divisió i la complexitat socials són inevitables, però encara no han desenvolupat la complexitat d'una societat típicament estatal. Si acceptem que «els grans canvis o transformacions solen anar acompanyats de canvis similars en el registre arqueològic» (KRISTIANSEN, 2001: 46) i si relacionem múltiples aspectes d'aquest registre al llarg de la Prehistòria europea, per exemple, el concepte i ús de l'espai amb els estils ceràmics i els contextos, trobem almenys quatre patrons de racionalitat diferents: 1) societats neolítiques premegalítiques, primeres constructores de megàlits; 2) societats agrícoles que continuen utilitzant els megàlits; 3) primeres societats metal·lúrgiques i aparició dels primers guerrers; 4) les societats protoheroiques.

La cultura material manifesta els processos de divisió social a la Prehistòria Recent, si bé gairebé sempre de manera indirecta. En concret, les comunitats campaniformes són un exemple clar de canvi social: estan emergint un nou model social i un nou patró de racionalitat i la ceràmica campaniforme forma part d'un estil organitzat per expressar aquest nou ordre social. Però, com que el registre arqueològic no aporta realment un coneixement directe de les societats que el produeixen ja que «els canvis socials i culturals només poden observar-se en la seva totalitat quan ja han succeït i s'han materialitzat» (KRISTIANSEN, 2001: 47), és necessari saber el que està passant al llarg d'un període llarg de temps, per poder valorar quan hi ha canvis i quan aquests són realment significatius.

Atès que la cultura material ha estat estudiada des d'enfocaments particularment tradicionals, patint fortes limitacions teoricometodològiques encara no superades, la nostra proposta alternativa es basa en l'**anàlisi formal** i el **mètode comparatiu**. En aquest sentit, Lévi-Strauss (1987) sintetitza amb precisió la nostra proposta per abordar l'estudi de la ceràmica, si bé el seu treball fou orientat a l'estudi dels mites. Una de les finalitats de la descripció és «identificar i inventariar tipus, analitzar-ne les parts constitutives, establir correlacions entre ells.

Sense aquest treball preliminar [...], el mètode comparatiu [...] té el perill de fracassar: o bé les dades que un es proposa comparar són tan pròximes geogràficament o històricament, que mai no es té la seguretat de trobar-se davant de fenòmens diferents, o bé són massa heterogènies i la confrontació es torna il·legítima perquè aproxima coses que no són comparables» (LÉVI-STRAUSS, 1987: 29).

Així, doncs, l'anàlisi formal en el nostre cas consisteix a deconstruir les característiques dels objectius mitjançant un procés descriptiu i a reconstruir-les posteriorment a través d'un procés interpretatiu (COBAS i PRIETO, 2003). La base de la nostra metodologia recolza en la reformulació de la *chaine opératoire* en **cadena tecnològica operativa**, que ens permetrà ser sistemàtics en la descripció i l'anàlisi ja que estem interessats a: reconstruir una seqüència física de gestos, reconstruir i interpretar quines són les *eleccions socialment pertinents* dins d'un procés de fabricació donat, verificar també l'ús i abandó i, per tant, posar el producte en relació amb el context social. La capacitat física i el coneixement tècnic són importants, però ho és igualment posseir un coneixement simbòlic en consonància amb el context social en què es realitza el producte. La tecnologia no és un sistema aïllat que afavoreix l'adaptació al medi (BINFORD, 1989: 55), com s'assumeix en el funcionalisme, sinó que està vinculada al sistema simbòlic de les societats primitives: l'element simbòlic, el tècnic i el funcional formen part de l'estil de qualsevol societat (LEMONNIER, 1993). En aquest sentit, la parafernàlia simbòlica que envolta la manufactura en la ceràmica d'època campaniforme, que no és un fet aïllat, forma part d'un saber tecnològic nou. No podem oblidar que tractem amb societats premodernes en les quals no existeix una separació institucional entre tecnologia i societat, com en la nostra, sinó que l'una està absorbida en l'altra (INGOLD, 1990), o el que és el mateix, «ritual, rang i coerció apareixen estretament interconnectats en les societats preestatsals, raó per la qual, mai no s'han d'estudiar de forma aïllada» (KRISTIANSEN, 2001: 86) i aquesta interconnexió es reflecteix, sens dubte, en el procés de producció, ús i manipulació de qualsevol element de cultura material.

Dins el nostre procés d'anàlisi es va des del detall als trets generals, és a dir, primer considerem totes les variables possibles per valorar després els trets comuns que engloben diferents estris dins una mateixa categoria. La categoria és un concepte que engloba un conjunt de recipients que són fabricats segons les mateixes normes tècniques al llarg d'un procés. És a dir, una categoria ceràmica equivaldria a una cadena tècnica *chaine opératoire*, i diverses cadenes tècniques amb les seves variants internes podrien conformar una *cadena tecnològica* sempre que es considerin els contextos d'ús i/o reutilització i abandó.

Els resultats d'aquest tipus d'anàlisi en ceràmica són, en primera instància, morfològics, tècnics i decoratius. La informació d'algunes fases de fabricació es pot conèixer únicament i exclusiva a través d'una **aproximació arqueomètrica**, o sigui, aspectes de composició geoquímica i mineralògica, així com temperatures de cocció, barreges intencionals de diferents productes de meteorització, origen de les possibles àrees font, continguts de recipients, etc.

Però, a través de la ceràmica, es poden expressar altres aspectes que poden ser descrits a través d'una **anàlisi de percepció**. L'aparença que es vol aconseguir en un objecte pot ser controlada en la manufactura. «Les formes en què una societat comprèn el món s'expressen, en part, a través dels seus productes materials. Aquests productes són una representació de com una societat es veu ella mateixa i com vol que se la percebi des de fora. Per aquesta raó, creiem que la percepció, a més de ser una "construcció" mental (ROCK, 1985: 3), és una construcció cultural i social i, per tant, està condicionada per factors tant fisiològics com socials» (IRUJO i PRIETO, 2005) i és un aspecte més a analitzar. Això es pot veure amb més facilitat en estudis diacrònics, considerant el conjunt i el context. En alguns casos la mateixa tècnica aconsegueix visibilitats oposades, només cal canviar el lloc en la cadena de fabricació o la profunditat de l'aplicació de la tècnica coneguda. L'ús d'uns recursos o d'uns altres per potenciar o amagar certs trets ceràmics està relacionat amb el tipus de formació sociocultural.

Finalment, cal una **anàlisi espacial**. Ens pot proporcionar nivells ben diferents d'informació sobre el registre arqueològic. Si bé dins d'aquest

horitzó d'anàlisi hi ha factors vinculats a processos postdeposicionals variats (SCHIFFER, 1987; HODDER i ORTON, 1990) que hem de tenir en compte cara la seva interpretació. En aquest sentit, realitzar una anàlisi espacial ha d'implicar controlar la fase de registre en el camp, el tractament de la informació, del material i el seu processament al laboratori (COBAS i PRIETO, 1998) com a part integrant d'una investigació.

Anant del micro al macro podem tractar aspectes com l'organització espacial dels espais decoratius, la distribució de les peces i recipients dins del jaciment, dins d'un mateix territori i així successivament. Si coneixem de manera sistemàtica i al llarg d'un període de temps llarg els trets constitutius de l'objecte d'estudi, les seves relacions formals, funcionals, contextuals i espacials, podrem contribuir a definir-ne els patrons de racionalitat i els processos històrics que han facilitat el desenvolupament de les formacions socials que fabricaren, manipularen i descartaren aquests objectes. Per tant, és necessari definir els patrons de regularitat formal al llarg de la Prehistòria Recent, comparant-los, per poder determinar quins aspectes es mantenen o quins

canvis estilístics es produeixen en una formació social determinada.

Alguns exemples il·lustratius de la metodologia proposada

Els exemples seleccionats subratllen la necessitat de combinar les metodologies proposades; són casos, publicats o en procés de publicació, que ens permetran exterioritzar alguns dels problemes arqueològics que ens preocupen.

1. Organització dels espais decoratius

Diferents formacions socials organitzen de manera diferent l'espai que utilitzen. Això pot veure's especialment en la manera d'organitzar els espais decoratius dels recipients. Vam estudiar aquest aspecte en detall a la ceràmica gallega des del Neolític fins a l'Edat del Ferro (vegeu detalls a PRIETO [*et al.*], 2003), si bé aquí presentarem només la part prehistòrica. Hem identificat **quatre horitzons estilístics** ben definits (figura 1, part superior) que són caracteritzats a la taula 1.

		Neolític Inicial-Mitjà	Neolític Final	Bronze Inicial	Bronze Final
Ubicació	On es localitza	Exterior			
	Espai ocupat	Terç superior	Dos terços superiors	Total	Terç superior
Composició	Distribució	Desordre	Ordre		
	Organització	Línia / sanefa estreta	Mètodes compartimentades	Bandes horitzontals	Fris horitzontal
Delimitació	Acotació	No és clara	Acotació superior	Superior i inferior	
	Elements utilitzats	No n'hi ha	Línia recta horitzontal		Línia recta horitzontal o canvi brusca en el perfil
Orientació general dels elements	Successió	Puntual, horitzontal o vertical Reiteració d'1 o 2 elements	Vertical Canvis bruscos de motius que impliquen una ruptura	Horitzontal Canvis en els motius que impliquen continuïtat	
Visibilitat	Grau de visibilitat	Poc visible	Visible	Molt visible	Ocultat
Sentit de la lectura	Eix de visió	Puntual-horitzontal	Horitzontal	Oblic	Vertical
Varietat de punts de vista	Aprehensió de la decoració	Estàtic, un punt de vista	Dinàmic, diversos punts de vista		
Sentit del moviment	Mirada i moviment	Moviment nul i puntual	Moviment horitzontal-circular	Moviment Oblic	Vertical-circular
Decoració global	Organització espacial global	Oberta-puntual, horitzontal	Horitzontal segmentada	Obliqua	Vertical

Taula 1. Aspectes formals considerats per a l'anàlisi dels espais decoratius de la ceràmica prehistòrica gallega i descripció esquemàtica dels seus trets des del Neolític Inicial fins al Bronze Final.

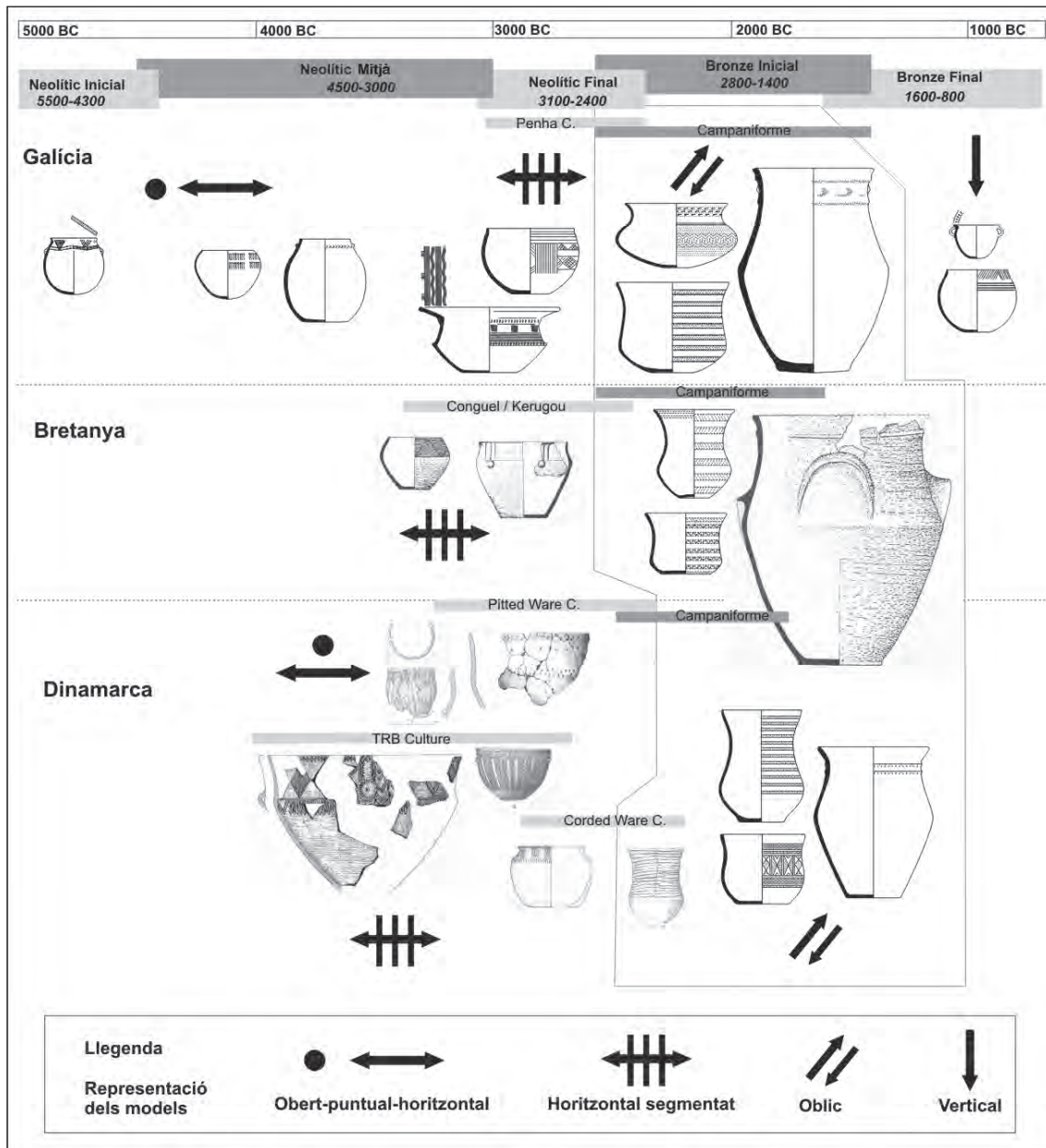

Figura 1. Representació dels models decoratius de la ceràmica prehistòrica. Part superior: ceràmica gallega des del Neolític Inicial fins al Bronze Final. Part central: ceràmica bretona dels III-II mil·lennis BC. Part inferior: ceràmica danesa dels III-II mil·lennis BC.

Aquests patrons formals, que aparentment podrien semblar de caràcter local, es reproduïen a altres parts d'Europa (si més no en el III i II mil·lennis BC), com a Bretanya o Dinamarca, si bé amb una altra complexitat, que sens dubte està relacionada amb els processos històrics locals i regionals que es desenvolupen en aquestes zones. A la ceràmica gallega hi ha una aparent linealitat en els canvis de patró espacial que adquireix una major complexitat en aquestes dues zones, ja que s'observa l'existència de diferents

models d'organització espacial, que clarament es corresponen amb formacions socials diferents, i que són contemporanis. Es podria resumir que les societats del III-II mil·lennis BC estan representades per tres patrons espacials que es corresponen amb tres models socials diferents: un model obert-puntual-horitzontal, propi de les societats del Neolític Inicial i Mitjà, en el qual s'inclou la *Pitted Ware Culture*. Un model horitzontal segmentat, característic de les societats del Neolític Final, per exemple, Penha,

Conguel, Kerugou, Quessoy, TRBK i *Corded Ware Culture* en part. Un model oblic, propi de societats del Bronze Inicial, entre les quals s'inclou molt parcialment la *Corded Ware Culture*, i de manera integral el Campaniforme (figura 1). Aquest tipus d'anàlisi es pot aplicar a qualsevol element de cultura material que posseeixi decoració, ja que la decoració, com a *codi* produït per una cultura, reflecteix d'alguna manera, mitjançant les característiques formals, el patró de racionalitat que hi subjau. Clarament el factor cronològic no influeix en el desenvolupament estilístic de la cultura material, n'és el factor social, en un sentit ampli del terme, l'important.

2. Espai, temps i forma en un jaciment gallec

L'exemple del jaciment de Devesa do Rei (ABOAL [et al.], 2005) és magistral per mostrar els grans beneficis de la nostra aproximació (figura 2): L'estudi estrictament formal, inclouent-hi les anàlisis arqueomètriques, va permetre classificar grans grups ceràmics. L'estudi espacial va permetre observar la distribució de peces però fou realment més significatiu portar a terme una anàlisi espacial de les peces de cada recipient en relació amb les variants ceràmiques classificades i amb les unitats estratigràfiques en què es dipositaren. Aquests estudis, relacionats

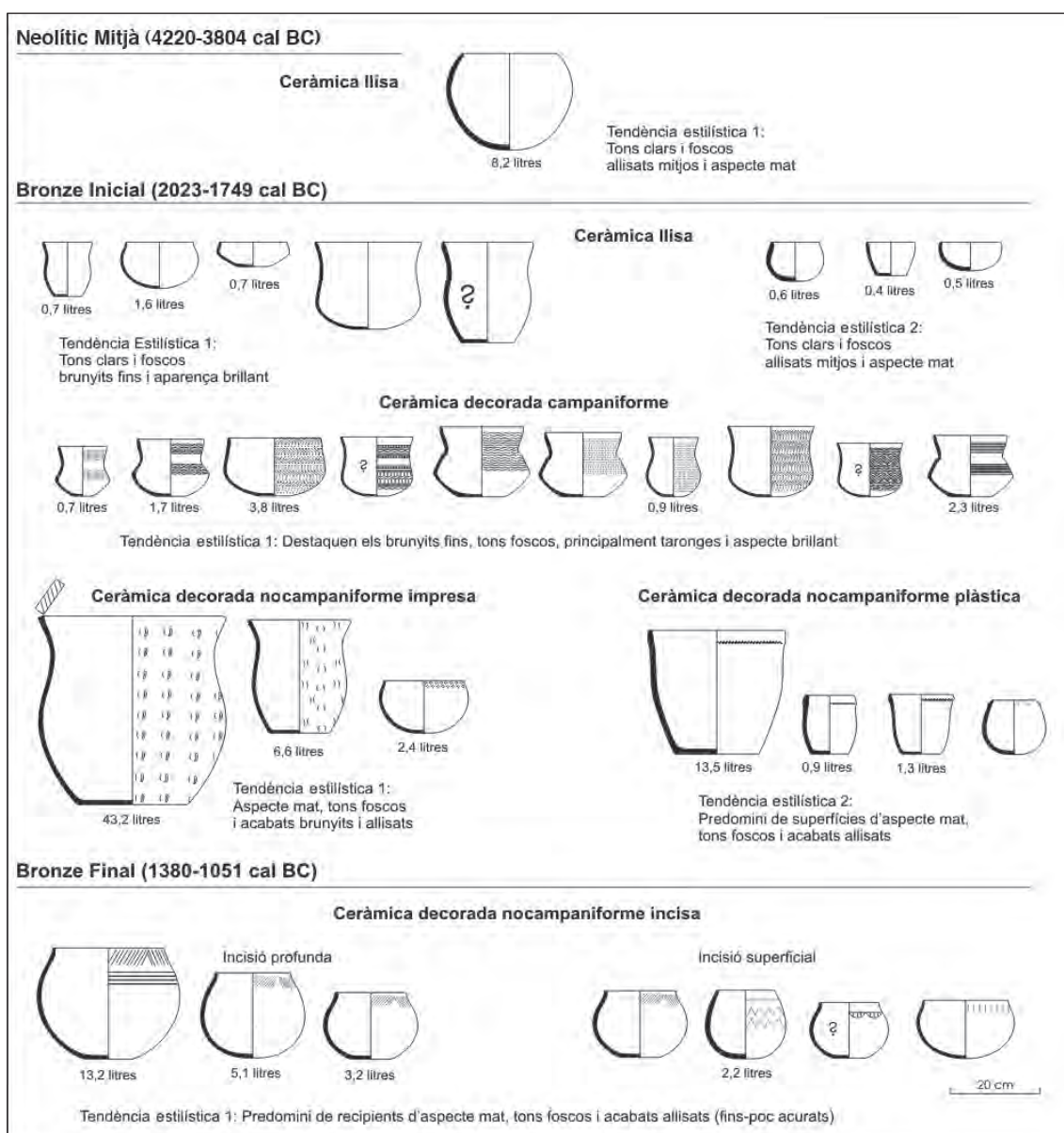

Figura 2. Classificació final de la ceràmica prehistòrica del jaciment de Devesa do Rei (Vedra, A Coruña) (ABOAL [et al.], 2005).

amb la informació radiocarbònica disponible, van permetre clarificar que al jaciment hi va haver tres moments d'ocupació en època prehistòrica, i que cada moment responia a una funcionalitat diferent amb uns grups ceràmics particulars. Si no s'hagués fet un treball sistemàtic, aquest jaciment hauria estat interpretat com a pobre o simplement arrasat. Cada un dels aspectes comentats estudiats aïlladament desembocaria en una interpretació simplista i errònia. En conjunt, vàrem poder veure que al Neolític Mitjà l'àrea d'activitat fou escassa i limitada en l'espai, al Bronze Inicial hi ha evidències pobres d'estructures, però gran riquesa ceràmica i novetats formals associables a altres zones europees, que apunten a un context cerimonial. Al Bronze Final apareixen noves formes ceràmiques associades a un túmul no megalític de nova planta, i es canvia totalment la visió existent fins ara de la ceràmica i els contextos funeraris d'aquell moment a Galícia.

3. Canvis espacials en un megàlit

El cas de A Romea és un exemple paradigmàtic dels canvis espacials que es produeixen en contextos funeraris megalítics europeus al llarg de 4.000 anys (figura 3). Hi ha un canvi subtil i progressiu en la deposició dels aixovars des del centre a la perifèria del túmul al llarg del temps; tot i això, l'estructura megalítica central sembla que continua sent una referència espacial important en qualsevol moment. Les transformacions en l'ús dels espais funeraris estan vinculades al canvi en el patró de racionalitat de les comunitats que l'utilitzaren (PRIETO, 2007).

4. Categories ceràmiques, tendències estilístiques i contextos campaniformes gallecs

La caracterització de la ceràmica de contextos campaniformes gallecs és complexa. S'ha d'entendre més enllà dels propis tipus, malgrat la seva forta pertinença a aquest «fenomen» (figura 4). Sintetitzant, podem dir que hi ha tres cadenes tècniques bàsiques en la ceràmica o categories ceràmiques. Una és la ceràmica decorada campaniforme, una altra, la ceràmica llisa i una tercera, la ceràmica decorada no campaniforme

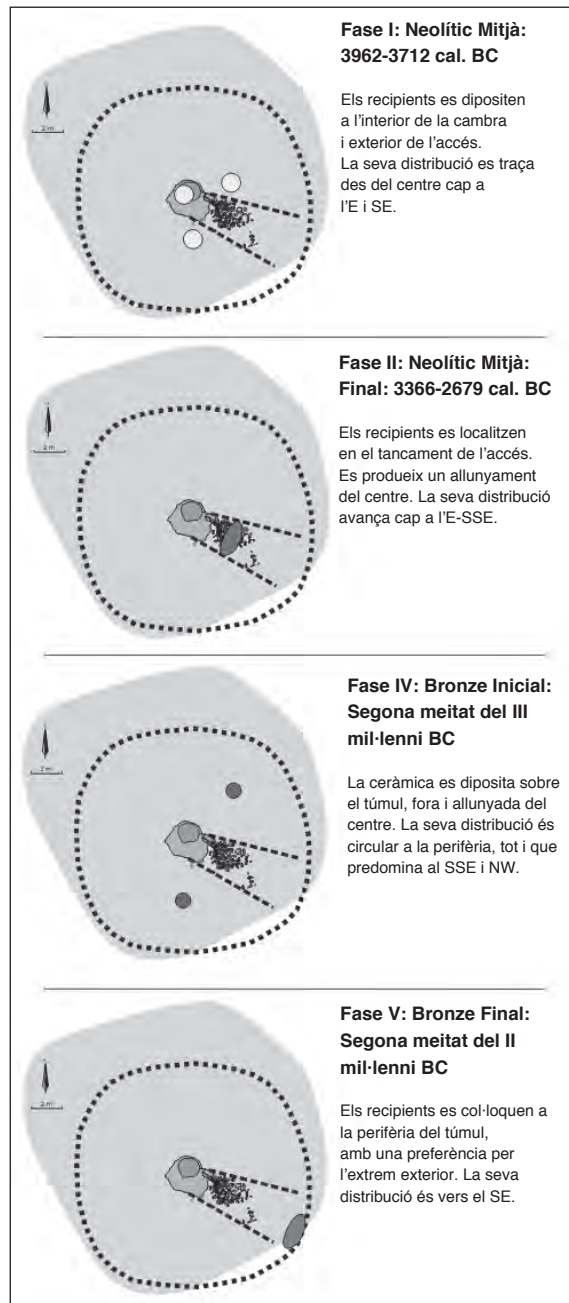

Figura 3. Síntesi dels canvis en l'ús de l'espai funerari d'A Romea (Lalín, Pontevedra) (PRIETO, 2007). Es representen només les fases amb ceràmica.

(PRIETO, 1999b). Aquestes cadenes tècniques al seu torn posseeixen subgrups o tendències estilístiques. Cada una d'aquestes variants és agrupada en funció de les diferències internes que semblen més significatives (figura 5).

En la ceràmica campaniforme hem establert quatre tendències estilístiques que classifiquem en funció d'alguns dels aspectes més remarcables de la decoració, per facilitar la comprensió.

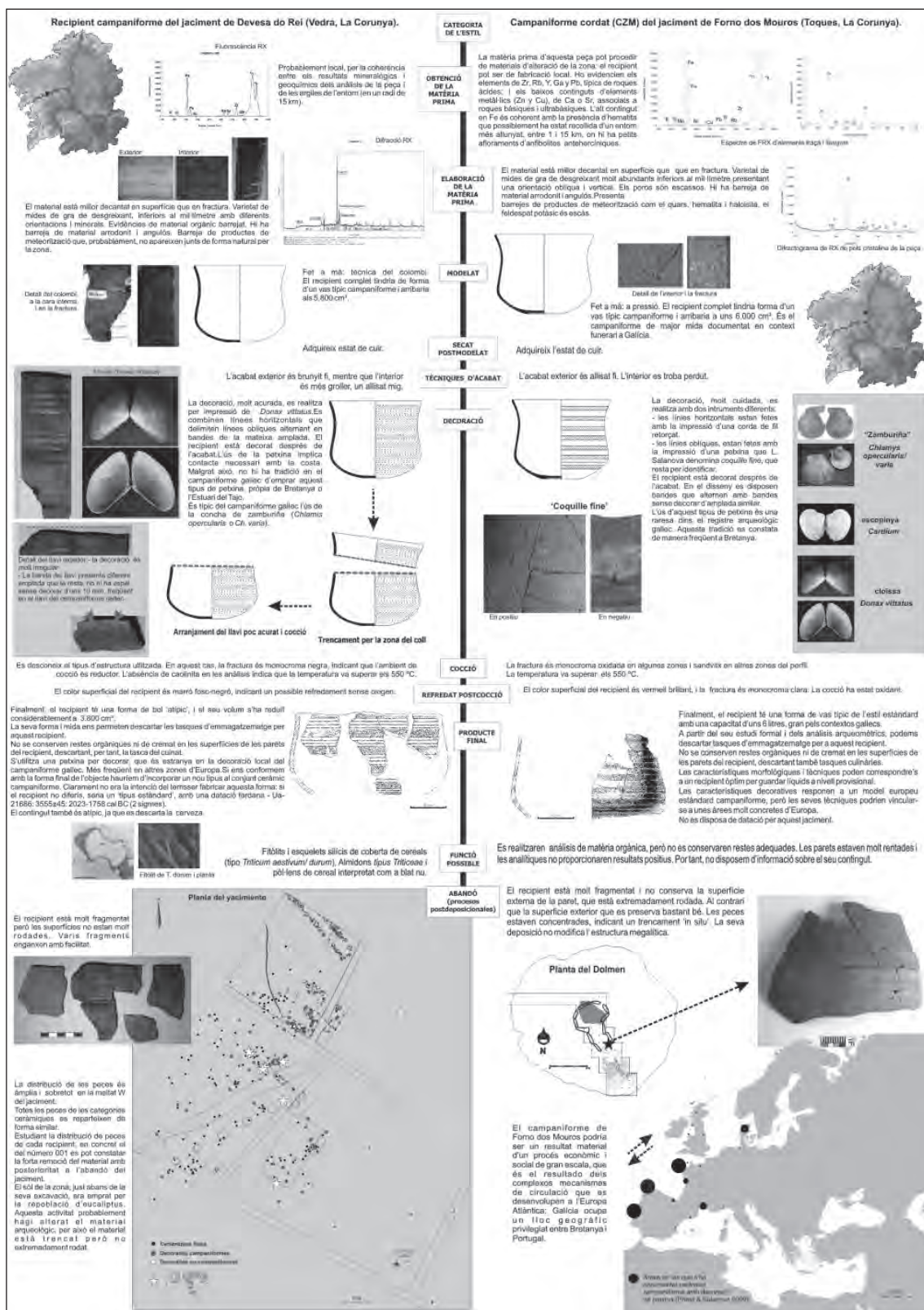

Figura 4. Síntesi de la *chaine opératoire* de dos recipients campaniformes. Esquerra: procedent de Devesa do Rei (Vedra, A Coruña) (ABOAL [et al.], 2005; PRIETO [et al.], 2005). Dreta: CZM de Forno dos Mouros (Toques, A Coruña) (PRIETO [et al.], 2008; PRIETO i SALANOVA, 2009). S'assenyala la impossibilitat de realitzar un estudi tipològic amb resultats semblants.

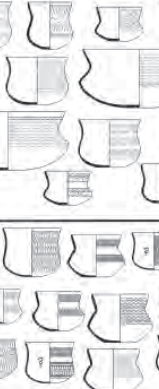

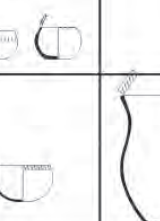

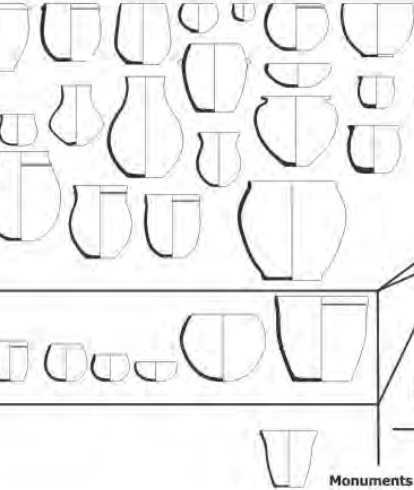
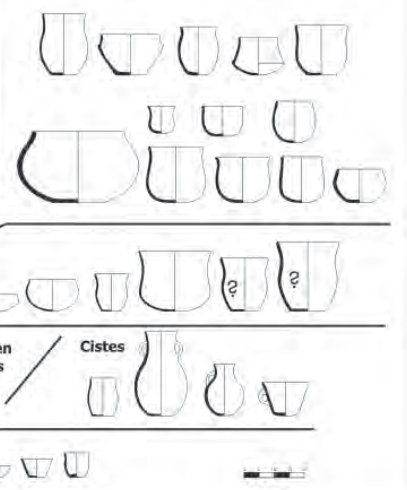
Ceràmica CAMPANIFORME	Tendència estilística 1 Simple-Estàndard	Tendència estilística 2 Variada-Geomètrica	Tendència estilística 3 Monòtona-Lineal	Tendència estilística 4 Barroca-abigarrada
Morfologies Tècniques Decoració Possibles funcions	Perfils compostos i simples Fins, brillants, clars (vermells) Linear Variety, Herringbone V, Geometric V, Linear Decoration, H.D., G.D. Pinta, corda, petxina Línies horitzontals i obliques, zig-zags, reticulats	Perfils compostos: carenes abundants Fins, brillants, clars-allsats, foscos-brunyits L.V., L.D., H.D., G.D. Pinta, petxina, punxó. Línies horitzontals i obliques, zig-zags, reticulats	Perfils compostos: carenes, i perfils simples (en proporció similar). Incrustació de pasta blanca L.V., L.D., G.D. Pinta, petxina, punxó afiat, incisió. Línies horitzontals, zig-zags	Perfils compostos: axafats Fins, brillants, foscos (negres) L.V., L.D., G.D. Pinta, punxó (canal). Zig-zags, línies horitzontals
Contextos Domèstic En ambós contextos Funerari Monuments		Ceremonial 		En tots els contextos En totes les tendències estilístiques
C. decorada NO-CAMPANIFORME	T. E. 1	T. E. 2	T. E. 3	
Morfologies Tècniques Decoracions Possibles funcions	Perfils simples tancats Acabats grollers Impressió de punxó o unglà Servei. Preparació	Perfils compostos oberts Impressió d'unglats o incisió amb digitació o punxó Servei. Preparació. Rebot	Perfils compostos tancats i simples oberts Acabats mixts Cordons, nanses o combinació d'ambós Aixovar en tomba	
Contextos Domèstic Cerimonial			Funerari Fosses Cistes 	
C. LISA	T. E. 1		T. E. 2	
Morfologies Tècniques Altres Possibles funcions	Perfils simples i compostos Acabats grollers A vegades elements plàstics Cuina. Rebot. Servei. Preparació		Acabats mixts o fins A vegades elements plàstics i/o nanses Servei. Preparació. Deposició en tomba	
Contextos Domèstics Cerimonial Funerari Monuments			Fosses en megàlits Cistes 	

Figura 5. Síntesi dels productes finals de la ceràmica campaniforme gallega classificats per categories, tendències estilístiques i contextos (actualització a partir de PRIETO, 1999b).

Tot i això, les diferències trobades en aquesta categoria es vinculen a diverses de les seves fases de fabricació: el que s'observa és que la relació numèrica en cada jaciment pot ser més significativa que la simple presència d'un tret particular i específic, per exemple, la relació entre tipus d'acabat i color superficial extern. Les diferències decoratives es documenten en els nivells de detall de l'anàlisi: hi ha jaciments en els quals la variabilitat de l'ús d'impressió de petxina és sorprenent, quasi sempre vinculat a línies rectes horitzontals (tendència estilística 3) i el seu màxim desenvolupament es documenta en jaciments de l'interior. Una altra variant està integrada per allò que Salanova (2000) denomina «campaniforme estàndard» (tendència estilística 1), que predomina en sepultures megalítiques. Totes aquestes tendències es poden trobar en els assentaments, i estan definides en funció d'ells. Els tipus no funcionen en la nostra classificació, perquè en totes les tendències estilístiques es poden trobar en major o menor mesura tipus estàndards. Els contextos domèstics són els que ofereixen una major variabilitat formal.

En la ceràmica llisa, només hem classificat dues tendències estilístiques, malgrat haver-hi una relativa varietat de morfologies i de mides. L'aspecte que sembla més significatiu per marcar diferències entre les variants és el tractament superficial de les parets: tosques o mitges-fines, aquesta és una elecció presa en funció del context d'aparició de la ceràmica. Les pastes mitges-fines són excepcionals en tots els assentaments, relativament abundants en contextos cerimonials i exclusives de les tombes no megalítiques. Les pastes tosques, al contrari, són majoritàries en contextos domèstics, presents en contextos cerimonials i absents en les tombes.

En la ceràmica decorada no campaniforme hi ha tres tendències que, d'alguna manera, recullen solucions tècniques de les altres dues categories. Aquesta cadena tècnica és la que té més diferències en cada fase de fabricació. Una apareix clarament en contextos funeraris no megalítics (tendència estilística 3) i és la més pròxima al campaniforme en tractament de pastes. Les altres dues es barregen entre els contextos domèstics i cerimonials. En tot cas, és una categoria molt escassa i no es registra en tots els jaciments.

Hem sintetitzat els trets més importants i significatius de l'estil ceràmic del Bronze Inicial

a Galícia. Hi ha una selecció de tendències i categories ceràmiques segons els contextos que respon a una intenció de materialitzar diferències socials, però per comprendre millor això és necessari estudiar tota la cultura material vinculada a cada un d'aquests contextos, ja que en cada un dels recursos utilitzats per expressar diferències són variats.

El criteri contextual va ser aplicat a la classificació final de la ceràmica; malgrat tot, es poden fer altres grups si hi ha altres aspectes significatius a considerar en la classificació, ja que el sistema descriptiu incorporat a la nostra base de dades Potes + (COBAS [*et al.*], 1995) permet realitzar agrupacions diferents, segons els objectius plantejats.

5. Diferenciació social i/o expressió d'identitats campaniformes: assentaments i territoris, més enllà del món funerari

Com que sembla més fàcil trobar diferències materials i socials en contextos funeraris, és necessari explorar altres contextos per poder contextualitzar aquesta societat. Centrant-nos, per tant, en els assentaments campaniformes, descobrim diferències en la distribució dels recipients en les diverses cases del mateix assentament, per exemple a Myrhøj (JENSEN, 1973) o Thy (Nord-oest de Jutlàndia), que poden estar indicant diferències socials en assentaments campaniformes danesos (PRIETO, 2008). Aquestes diferències són subtils i es poden observar en dos nivells: dins de cada casa els materials manifesten l'existència de diferències funcionals, associades probablement també a diferències dins la família; dins de cada jaciment hi ha diferències materials entre cases (predomini d'uns elements «més preuats» en unes cases davant l'absència en altres, per exemple, àmbar, sílex de millor qualitat, punyals de sílex, fusats, etc.), l'existència d'una casa amb una major riquesa material pot explicitar l'existència de diferències socials dins una comunitat (figura 6, dreta). Seria interessant comprovar aquesta hipòtesi amb més exemples en altres zones d'Europa, ja que possiblement les diferents comunitats campaniformes poden arribar a participar d'un model similar, encara que no es materialitzi de manera idèntica. En

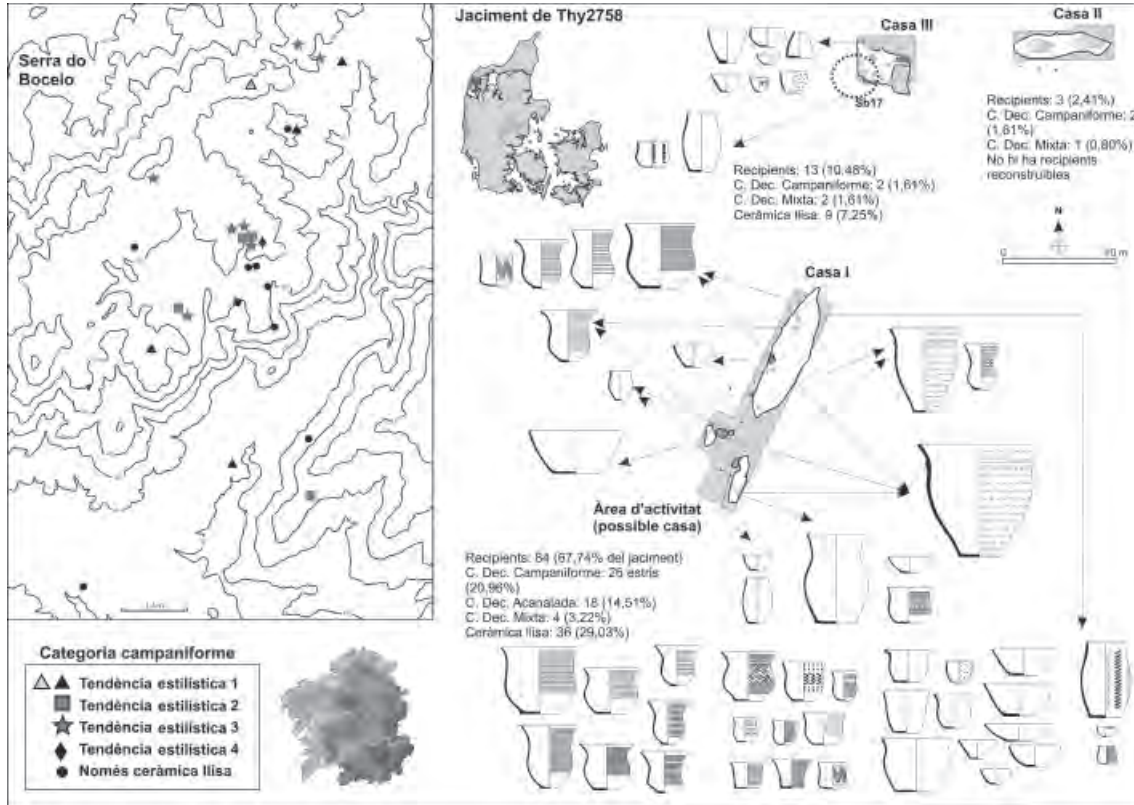

Figura 6. Selecció de dos exemples de contextos domèstics campaniformes que poden estar expressant divisió social en diferents nivells del registre. Esquerra: distribució espacial de les tendències estilístiques campaniformes en el territori de la Serra do Bocelo (Toques, A Coruña) (PRIETO, 1999a). Dreta: distribució de recipients en les diferents cases del jaciment de Thy2758 (Thisted, Jutlandia) (PRIETO, 2008).

el cas de Galícia, la ceràmica recuperada dins de cada assentament podria materialitzar una jerarquia funcional i a la vegada social, en què les comunitats són unifamiliars (l'assentament realment es conforma per una casa amb estructures diverses) i, a més, la ceràmica sembla expressar diferències d'identitat entre poblats del mateix territori (PRIETO, 1999b) (figura 6, esquerra).

Comentaris finals

Ens agradaria destacar que la nostra aproximació a l'estudi de la ceràmica presenta l'originalitat no d'«inventar» una nova forma de classificar el material, sinó de plantejar una reformulació de metodologies ja existents i una combinació hermenèutica d'aquestes metodologies: cada part de l'anàlisi no s'esgota en si mateixa, sinó que obre preguntes per tornar a connectar amb una altra anàlisi, i així conse-

guir un major coneixement de les societats que estudiem. Això implica un estudi *interdisciplinari* dins de l'arqueologia, ja que totes les anàlisis són interdependents. Escollim només alguns casos complementaris, exemples sobris i simplificats, ja que no tots es poden desenvolupar al mateix nivell, o bé perquè no disposem de la informació suficient, o bé perquè representen nivells d'estudi diferents.

Els perills d'aquesta metodologia es troben en l'ús que cadascú en faci, ja que es corre el risc de trivialitzar el mètode estructuralista. A més, és necessari recordar que el mètode és ahistòric, i només és cosa nostra contextualitzar l'element d'estudi dins els processos històrics locals, regionals i de major escala.

Els avantatges són que, un cop seleccionats els criteris que han d'intervenir en una comparació, si aquesta és sistemàtica, es poden reconèixer no solament els aspectes presents sinó també els absents, i en molts casos això és també significatiu per poder caracteritzar una societat

concreta. Aquest mètode, si s'utilitza adequadament, permet comparar múltiples aspectes del registre amb coherència. La seva vocació transcultural, a més, permet anar més enllà d'un fet particular o local, sense oblidar que aquest també existeix.

Reconeixements

Aquest article està realitzat en el marc del projecte titulat «Aplicación de técnicas arqueométricas ao estudo da cerámica antiga de Galicia» (codi: PGIDIT07PXIB236075PR) concedit per la Dirección Xeral de Investigación, Desenvolvemento e Innovación (I+C+I), Xunta de Galicia de 2007. Anxo Rodríguez Paz ha realitzat les reconstruccions en autocad de la ceràmica presentada en aquest treball. M'agradaria agrair efusivament el seu suport per estudiar la ceràmica campaniforme bretona i danesa a Laure Salanova i Kristian Kristiansen. Així mateix voldria agrair a Miquel Molist, Walter Cruells i Anna Gómez l'oportunitat de participar amb el meu treball en aquesta revista.

Abstract

Methodological proposal for the study of prehistoric pottery

The development of a methodology for the study of prehistoric pottery is proposed, inspired by French anthropological structuralism, the psychology of perception, the contextual archaeology developed in the Anglo-Saxon world and by the landscape archaeology developed at the Archaeology Laboratory in Santiago de Compostela. We aim to characterise ceramic styles from any context and culture based on formal analysis and a comparative methodology that makes it possible not only to define the aspects of the pottery that change, but also those that are maintained. Based on the reformulation of the concept of the «operative chain», a new way of making classifications is proposed that goes beyond its intrinsic formal aspects. Form, technology, function, space, time and context are essential categories in order to define the styles and patterns of rationality of the societies we study. Specific examples will be

provided to illustrate the different levels of our proposal.

Resumen

Propuesta metodológica para el estudio de cerámica prehistórica

Se propone el desarrollo de una metodología para el estudio de la cerámica prehistórica inspirada en el estructuralismo antropológico francés, la psicología de la percepción, la arqueología contextual desarrollada en el mundo anglosajón y en la arqueología del paisaje desarrollada en el Laboratorio de Arqueología de Santiago de Compostela. Pretendemos caracterizar estilos cerámicos de cualquier contexto y cultura partiendo del análisis formal y de una metodología comparativa que permita poder definir no sólo los aspectos de la cerámica que cambian, sino también aquellos que se mantienen. A partir de la reformulación del concepto de «cadena operativa» se propone una nueva forma de clasificar que va más allá de sus aspectos formales intrínsecos. Forma, tecnología, función, espacio, tiempo y contexto son categorías imprescindibles para poder definir los estilos y los patrones de racionalidad de las sociedades que estudiamos. Se aportarán ejemplos concretos para ilustrar los diferentes niveles de nuestra propuesta.

Referències bibliogràfiques

- ABOAL FERNÁNDEZ, R.; AYÁN VILA, X.; CRIADO BOADO, F.; PRIETO MARTÍNEZ, M.-P.; TABARÉS DOMÍNGUEZ, M. (2005). «Yacimientos sin estratigrafía: Devesa do Rei, ¿un sitio cultural de la Prehistoria Reciente y la Protohistoria de Galicia?». *Trabajos de Prehistoria*, núm. 62 (2), p. 165-180.
- BINDFORD, L. R. (1989). «Styles of style». *Journal of Anthropological Archaeology*, núm. 8, p. 51-67.
- CLASTRES, P. (1981). *Investigaciones en antropología política*. Barcelona: Gedisa.
- COBAS FERNÁNDEZ, I.; FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, C.; PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (1995). «The Potes Database: an example of systematisation on pottery research». *Archaeological Computing Newsletter*, núm. 44, p. 1-5.
- COBAS FERNÁNDEZ, I.; PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (1998). *Criterios y Convenciones para la Gestión y el Tratamiento de la cultura material mueble*. Santiago de Compostela: TAPA 7.
- COBAS FERNÁNDEZ I.; PRIETO MARTÍNEZ M. P. (2003). «The technological chain as a methodological and

- theoretical tool from archaeology». Dins: *Acts of the XIVth UISPP Congress*. Oxford: BAR. Int. Ser. 1145, p. 1-8.
- CRiado BOADO, F. (1993). «Límites y posibilidades de la arqueología del paisaje». *SPAL*, núm. 2, p. 9-56.
- FOUCAULT, M. (1981). *Diálogos sobre el poder*. Madrid: Alianza Editorial.
- FOUCAULT, M. (1984). *Vigilar y castigar*. Madrid: Siglo XXI.
- GOSSELAIN, O. P. (1992). «Technology and style: potters and pottery among Bafia of Cameroon». *MAN* (New Studies), núm. 27, p. 559-86.
- HODDER, I. (1988). *Interpretación en arqueología. Corrientes actuales*. Barcelona: Crítica.
- HODDER, I.; ORTON, C. (1990). *Análisis espacial en arqueología*. Barcelona: Crítica.
- INGOLD, T. (1990). «Society, nature, and the concept of technology». *Archaeological Review from Cambridge*, núm. 9 (1), p. 5-17.
- Irujo Ruíz, D. J.; PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (2005). «Aplicaciones del 3D en cerámica prehistórica de contextos arqueológicos gallegos: Un estudio sobre percepción visual». *ArqueoWeb*, núm. 7 (2). Disponible a: <www.ucm.es/info/arqueoweb/index.htm>
- JENSEN, J. A. (1973). «Bopladsse Myrhøj. 3 hustomter med klokkebaegerkeramik». *Kulm* 1972, p. 61-122.
- KRISTIANSEN, K. (2001). *Europa antes de la Historia. Los fundamentos prehistóricos de la Europa de la Edad del Bronce y la primera Edad del Hierro*. Barcelona: Península.
- LEMONNIER, P. (1993). «Introduction». Dins: P. LEMONNIER (ed.). *Technological Choices. Transformation in material cultures since the Neolithic*. Londres: Routledge, p. 1-35.
- LEROI-GOURHAN, A. (1965). *Préhistoire de l'art occidental*. París: Mazenod.
- LÉVI-STRAUSS, C. (1987). *Antropología estructural*. Barcelona: Paidós.
- PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (1999a). «Forma, estilo y contexto en la cultura material de la Edad del Bronce gallega: cerámica campaniforme y cerámica no decorada». [Tesi doctoral editada en CD-Rom.] Universidade de Santiago de Compostela. Facultade de Xeografía e Historia. Departamento de Historia I.
- PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (1999b). «Caracterización del estilo cerámico de la Edad del Bronce en Galicia: cerámica campaniforme y cerámica no decorada». *Complutum*, núm. 10, p. 71-90.
- PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (2007). «Volviendo a un mismo lugar. Recipientes y espacios en un monumento megalítico gallego (NW de España)». *Revista Portuguesa de Arqueología*, núm. 10 (2), p. 101-125.
- PRIETO MARTÍNEZ, M. P. (2008). «Bell beakers communities in Thy. The first Bronze Age society in Denmark». *Norwegian Archaeological Review*.
- PRIETO MARTÍNEZ, M. P.; CRIADO BOADO, F.; COBAS FERNÁNDEZ, I. (2003). «Patterns of spatial regularity in Late Prehistoric material culture styles of NW Iberian Peninsula». Dins: A. GIBSON (ed.). *Prehistoric Pottery: People, pattern and purpose*. Oxford: BAR Int. Ser. 1156, p. 147-188.
- PRIETO-MARTÍNEZ, M. P.; JUAN-TRESSERRAS, J.; MATAMALA, J. C. (2005). «Ceramic Production in the North-Western Iberian Peninsula: Studying the functional features of pottery by analyzing organic material». Dins: M. I. PRUDÊNCIO; M. I. DIAS; J. C. WAERENBORGH (ed.). *Understanding people through their pottery*. Lisboa: Trabalhos de Arqueologia, núm. 42, p. 193-199.
- PRIETO MARTÍNEZ, M. P.; LANTES SUÁREZ, O.; MARTÍNEZ CORTIZAS, A. (2008). «O campaniforme cordado de Forno dos Mouros (Toques, A Coruña)». *Cuadernos de Estudios Gallegos*, LV, núm. 121, p. 31-51.
- PRIETO-MARTINEZ, M. P.; SALANOVA, L. (2009, en premsa). «Coquilles et Campaniforme en Galice et en Bretagne: mécanismes de circulation et stratégies identitaires». *Bulletin de la Société Préhistorique Française*.
- ROCK, I. (1985). *La percepción*. Barcelona: Labor.
- SALANOVA, L. (2000). *La question du campaniforme en France et dans les Iles anglo-normandes: productions, chronologie et rôles d'un standard céramique*. París: Société Préhistorique Française. Comité des Travaux Historiques et Scientifiques.
- SCHIFFER, M. B. (1987). *Formation processes of archaeological record*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- M. Pilar PRIETO MARTÍNEZ, nascuda el 1968 a Vigo i doctorada el 1998 per la Universitat de Santiago de Compostela, és investigadora postdoctoral al Laboratori de Patrimoni, Paleoambient i Paisaje (IIT, USC) dins del Programa Isidro Parga Pondal de la Xunta de Galicia. Ha realitzat estades postdoctorals a Gotemburg i a París. Les seves línies d'investigació estan principalment vinculades a la cultura material ceràmica, sobretot prehistòrica, a nivell teoricometodològic, empíric i interpretatiu. L'àmbit geogràfic estudiat és l'Europa occidental, especialment Galícia, Bretanya i Dinamarca. L'objectiu general és trobar com s'expressen les desigualtats socials al llarg del temps a través de les diverses dimensions de la cultura material, amb especial interès en els contextos campaniformes. Actualment és IP d'un projecte d'arqueometria de ceràmica antiga gallega.
- Títol original: *Propuesta metodológica para el estudio de cerámica prehistórica*. Traducció d'Anna Gómez.